

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА»

Навчально-науковий Інститут мистецтв

Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ 4.РЕСТАВРАЦІЯ.
ТЕХНІКА І ТЕХНОЛОГІЯ РЕСТАВРАЦІЇ СТАНКОВОГО ЖИВОПИСУ

Освітня програма **«Реставрація творів мистецтва»**

Спеціальність **023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»**

Галузь знань **02 Культура і мистецтво**

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 8 від “18 ”01. 2024 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Спеціалізація «Техніка і технологія реставрації станкового живопису»
Викладачка	Попенюк Юлія Анатоліївна, асистент кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації
Контактний телефон викладача	Попенюк Юлія Анатоліївна +380678112523
Е-mail викладача	yuliya.popenyuk@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	очний
Обсяг дисципліни	30 кредитів ЄКТС 900
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua
Консультації	<p>Консультації проводяться відповідно до графіку індивідуальних занять зі студентами, розміщеному на інформаційному стенді та сайті кафедри: https://odpmr.pnu.edu.ua/%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d0%ba-%d0%bf%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b5%d0%b4%d0%b5%d0%bd%d0%bd%d1%8f-%d1%81%d0%b0%d0%bc%d0%be%d1%81%d1%82%d1%96%d0%b9%d0%bd%d0%be%d1%97-%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82/ Також можливі консультації шляхом листування через електронну пошту.</p>
2. Анотація до курсу	
<p>Предметом вивчення навчальної дисципліни є техніка і технологія реставрації станкового живопису, зокрема технологічні процеси спрямовані як на збереження творів мистецтва, так і на максимально можливе відновлення їхнього первісного вигляду, а також ряд консерваційних процесів, які, не змінюючи зовнішнього вигляду твору, запобігають його руйнуванню біологічними організмами і оберігають від втрат.</p> <p>Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:</p> <ol style="list-style-type: none"> I. Вступ до предмету основи реставрації. II Техніка і матеріали станкового темперного живопису. III. Руйнування і дефекти станкового темперного живопису. IV. Консервація творів станкового темперного живопису. V. Реставрація творів станкового темперного живопису. VI. Організація консерваційних та реставраційних робіт. VII. Консервація та реставрація картин на полотняній основі. <p>Навчальна дисципліна вивчає реставраційні процеси, що сприяють продовженню життя творів та видалення пізніших записів з авторського живопису, що спотворюють авторський задум і знижують естетичну значущість пам'ятки, - зміцнення фарбового шару, левкасу (грунту) і пошкодженої дошки, видалення потемнілого шару оліфи або олійного лаку, видалення записів, тонування в разі потреби втрачених місць, нанесення захисного шару лаку.</p>	
3. Мета та цілі курсу	

Мета курсу полягає у вивченні теоретичних основ з реставраційної діяльності, а також бази понять та категорій, оволодіння технологічними знаннями, котрі є першоосновою для успішної професійної майстерності.

Завданнями, що стоять при викладанні дисципліни «Техніка і технологія реставрації станкового живопису» є : вивчення методів дослідження в реставраційній справі,

формування відповідального відношення до творів образотворчого мистецтва та безпечної діяльності в процесі роботи.

У разі успішного вивчення дисципліни поглиблюються знання з теорії живопису та правильної творчої художньої діяльності.

4. Результати навчання (компетентності)

1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності реставрації творів мистецтва, зміст основних класичних і сучасних категорій та концепцій мистецтвознавчої науки, усвідомлювати їх художньо-естетичну природу.
2. Здатність проводити діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури творів мистецтва пошарово від основи до покривного шару.
3. Здатність сформулювати кінцеву мету реставраційного втручання: у відповідності до вимог сучасної наукової реставрації; представляти відреставрований твір мистецтва для обговорення на реставраційній раді.
4. Володіти навчальними методиками, теорією та методикою професійної художньої освіти та дидактикою викладання спеціальних дисциплін з фаху та формувати естетичні смаки, художні навички учнів загальноосвітніх та початкових спеціалізованих мистецьких закладів.
5. Здатність враховувати технічні характеристики наявного обладнання та засобів, визначати ефективні види, кількість сировинних матеріалів та зображально-виражальні засоби художньої творчості.
6. Здатність використовувати знання про основні закономірності й сучасні досягнення у теорії, історії та методології образотворчого мистецтва, реставрації творів мистецтва.
7. Здатність здійснювати творчу діяльність на базі професійних знань та навичок, демонструвати розвинену творчу уяву, використовувати власну образно-асоціативну, стилістичну та пластичну мову художнього твору.
8. Здатність володіти науково-аналітичним апаратом та використовувати професійні знання у практичній, науково-дослідницькій, та мистецтвознавчій діяльності.
9. Здатність створювати та реалізовувати власні художні концепції у творчій діяльності, аргументовані знанням художніх стилів різних епох та володінням академічними та сучасними техніками, прийомами та методиками, спроможність до професійного спілкування щодо актуальних проблем мистецтвознавства.
10. Здатність демонструвати достатньо високий рівень творчої майстерності, розуміти основні шляхи інтерпретації художнього пластичного образу у мистецтвознавчій, творчій та дослідницькій діяльності.
11. Здатність володіння сучасною культурою мистецтвознавчого дослідження, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.
12. Здатність інтегрувати професійні знання та навички і використовувати їх в процесі створення художнього твору, впроваджувати сучасні способи формотворення.
13. Здатність застосовувати під час досліджень та власній творчості закони і правила композиційної організації твору, іконографії, а також засоби інтерпретації, стилізації, трансформації.
14. Здатність презентувати художні твори на вітчизняних і міжнародних виставках, результати мистецтвознавчого дослідження в українських і міжнародних дослідницьких колективах.
15. Здатність застосовувати базові знання провідних художньо-теоретичних систем та концепцій, історичних та мистецьких процесів розвитку образотворчого мистецтва, і реставрації творів мистецтва в творчій та мистецтвознавчій діяльності.
16. Здатність сприймати новітні концепції в галузі образотворчого мистецтва, і реставрації творів мистецтва, поєднувати інновації з усталеними вітчизняними та світовими традиціями.
17. Здатність відтворювати традиційні та синтезувати сучасні технології в межах спеціалізацій образотворчого мистецтва та реставрації.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	12

семінарські заняття / практичні / лабораторні		318	
самостійна робота		570	
Ознаки курсу			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
III, IV, V, VI, VII, VIII	023Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	II, III, IV	нормативний
Тематика курсу			
Тема		лекції	зняття
		сам.роб	
кількість годин			
II курс III семестр			
Модуль I. Вступ до предмету основи реставрації		1	14
Тема 1. Вступ до предмету основи реставрації. Предмет та об'єкт дослідження в реставрації. Методи дослідження.		-	
Модуль II Техніка і матеріали станкового темперного живопису.			
Тема №1. З історії технології середньовічного українського темперного живопису		1	15
Тема №2. Основа твору. Технологічні особливості деревини. Виготовлення основи з деревини. Паволока. Полотняна основа.		-	10
Тема №3. Левкас. Матеріали і приготування іконного левкасу. Процес накладання левкасу. Рельєфи по левкасу.		-	10
Тема №4. Фарбовий шар. Малюнок під живопис. Фарби. Сполучні емульсії середньовічного темперного живопису. Послідовність роботи фарбами. Позолота.		-	10
Тема № 5. Захисні покриття.		-	6
Завдання для практичної аудиторної роботи : копія лику з української ікони візантійського стилю. Формат : 30 см. По більшій стороні. Матеріал : дошка, жовткова темпера. Скопіювати лик Христа, Богородиці, Архангела чи будь-якого святого за вибором студента.		-	20
Модуль III. Руйнування і дефекти станкового темперного живопису.			

Тема №6. Пошкодження та руйнування основи твору. Механічні пошкодження дошки. Деформація дошки. Руйнування, викликані біоорганізмами.	-	4	10
Тема №7. Руйнування левкасу. Механічні пошкодження левкасу. Деформація і руйнування левкасу.	-	4	10
Тема №8. Руйнування фарбового шару. Деформації і втрати живописного шару.	-	4	10
Тема №9. Руйнування захисного покриття.	-	4	10
Загалом за III семестр	2	74	149
II курс IV семестр			
Модуль IV. Консервація творів станкового темперного живопису.			
Тема №10. Обробка творів, уражених біоорганізмами. Боротьба з мікроорганізмами. Обробка творів, уражених жуками-точильниками.	1	10	25
Тема №11. Профілактична проклейка. Матеріали та їх підготовка. Накладення і видалення профілактичної проклейки.	1	10	25
Тема №12. Консервація основи. Матеріали для просочення деревини і просочувальний склад. Процес просочування дошки твору.	-	10	25
Тема №13. Видалення поверхневих забруднень. Забруднення, котрі легко видалити. Нейтралізація лужності або кислотності. Воскові забруднення і бризки фарб. Забруднення, котрі важко видалити.	-	10	25
Завдання для практичної аудиторної роботи : копія ікони візантійського стилю з намісного ряду іконостасу. Формат : 40x30 см. Матеріал : дошка, жовткова темпера. Скопіювати ікону з поясним зображенням (Богородиця Одигітрія, Христос Учитель, Архангел Гавриїл, Святий Миколай тощо).	-	34	49
Загалом за IV семестр	2	74	149
III курс V семестр			

Модуль V. Реставрація творів станкового темперного живопису.			
Тема №14. Реставрація основи. Відновлення цілісності основи. Виправлення деформованої основи. Зміцнення деревини.	1	8	15
Тема №15. Зміцнення зруйнованого левкасу. Приготування клею. Підготовка до процесу зміцнення. Основний спосіб зміцнення левкасу - просочення клеєм. Підведення клею під відставання. Особливі випадки зміцнення левкасу. Зміцнення рельєфного левкасу.	1	10	20
Тема №16. Зміцнення фарбового шару. Приготування робочої емульсії. Процес зміцнення живописного шару.	-	10	20
Тема №17. Відновлення ділянок втраченого левкасу. Приготування робочих розчинів. Підготовка поверхні основи. Нанесення левкасу. Відновлення об'ємного та різьбленого левкасу. Бортове зміцнення левкасу.	-	8	19
Тема №18. Видалення потемнілих захисних покриттів. Розчинники, що застосовуються в реставрації станкового темперного живопису. Робочі розчини з органічних розчинників. Розм'якшення і видалення захисних плівок. Пробні розчищення. Способи видалення захисної плівки.	-	8	15
Загалом за V семестр	2	44	89
III курс			
VI семестр			
Тема №19. Пізніші записи та їх видалення. Дослідження записів і збереження первісного живопису. Види записів і підбір розчинників. Пробні розчищення. Процес видалення записів.	1	10	15
Тема №20. Відшарування і збереження записів. Виникнення і розвиток методів відшарування записів. Сучасний метод відшарування записів. Зарубіжні методи відшарування записів.	-	10	15
Тема №21. Тонування. Фарби для тонування. Підготовка процесу тонування. Способи тонування.	-	10	15

Тема №22. Реставраційне захисне покриття. Вимоги до захисних плівок. Реставраційні оліфні плівки. Реставраційні лакові плівки. Реставраційне воскове покриття.	-	10	15
Модуль VI. Організація консерваційних та реставраційних робіт.			
Тема №23. Приміщення реставраційної майстерні. Обладнання, приладдя та інструменти.	1	2	14
Тема №24. Документація процесів консервації та реставрації.	-	2	15
Загалом VI семестр	2	44	89
IV курс VII семестр			
Модуль VII. Консервація та реставрація картин на полотняній основі.			
Тема №25. Реставрація прорваних картин. Наклеювання латки сумішшю воску і смоли. Наклеювання латок емульсійним клеєм.	1	6	8
Тема №26. Дублювання картин на нове полотно. Фотографічні знімки. Нанесення на живопис запобіжного паперового шару. Зняття картини з підрамника. Натягування картини на тимчасовий підрамник. Натягування полотна на тимчасовий підрамник.	1	8	8
Тема №27. Клеючі речовини. Емульсійні клеї. Восковий клей.	-	6	8
Тема №28. Дублювання за допомогою емульсійного клею. Зняття паперового покриття. Натягування картини на постійний розсувний підрамник. Прасування з боку полотна. Прасування з боку полотна на підігрітій підкладній дошці. Найпростіший вид дублювання. Дублювання на автентичному підрамнику. Дублювання з паперовою прокладкою.	-	8	10
Тема №29. Пошкодження лаків. Пати́на.	-	4	8
Тема №30. Пати́на і зняття лаків. Лесування. Штучно забарвлені лаки. Галерейний тон. Штучна пати́на.	-	6	8
Загалом за VII семестр	2	38	50

IV курс VIII семестр			
Тема №31. Очищення поверхні картини. Очищення водою. Комбіноване очищення водою і скипидаром. Очищення мильним розчином та пастоподібними речовинами. Небажані препарати для очищення.	-	6	6
Тема №32. Промивання та регенерація лакового шару. Промивання лакового шару. Регенерація потьмянілих лаків.	-	6	6
Тема №33. Зняття лаків. Збереження живопису. Прийоми швидкого і повільного зняття лаку. Прийоми зняття лаку. Розчинники. Малолеткі розчинники. Розчинність ліноксину і смоляних плівок. Домішки, що посилюють і знижують дію розчинників. Зняття лаку з картин, виконаних в іншій техніці. Зняття лаків з позолочених поверхонь. Контроль за зняттям лаку за допомогою ультрафіолетової лампи. Неправильні прийоми зняття лаків.	1	6	7
Тема №34. Склад і пошкодження фарбового шару. Механічні пошкодження. Закріплення фарбового шару. Осідання олійного фарбового шару. Оптичні зміни фарбового шару. Хімічна зміна пігментів. Пожовтіння і потемніння фарбового шару. Посилення прозорості фарбових шарів на давньому олійному живописі. Пошкодження фарбового шару через «хвороби» ґрунту й основи. Дочасні зміни фарбового шару.	-	8	7
Тема №35. Розчищення пізніших записів і ретуші. Прийоми розчищення пізніших записів і потемнілих ретушей. Неприпустимі способи зняття пізніших записів. Виправлення старого ґрунтування. Авторські прописи і виправлення. Зняття пізнішої позолоти. Неприпустимі записи розчищення позолоти.	-	6	6
Тема №36. Ретуш. Ретуш нейтральна і локальна. Техніка ретуші. Ретуш смоляними і водяними	-	6	6

фарбами. Ретуш змішаною технікою. Ретуш восковими і олійними фарбами. Записи.			
Тема №37. Лакування. Лаки прості і комбіновані. Смоляний лак із верхнім восковим шаром. М'який смоляний лак з верхнім шаром олійного лаку. Лаковані темпері. Перелакування картин. Лакування пульверизатором. Неприпустимі способи лакування.	-	6	6
Загалом за VII семестр	2	44	44
Загалом	12	318	570

6. Система оцінювання курсу

Загальна система оцінювання курсу	<p>Положення про рейтингове оцінювання знань здобувачів вищої освіти у Державному вищому навчальному закладі «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» розроблене на основі Закону України «Про вищу освіту» (№ 1556-VII), Статуту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».</p> <p>Рейтингова оцінка засвоєного матеріалу визначається рівнем виконаних студентом практичних завдань, його креативності протягом занять та шляхом проведення підсумкового контролю знань: кредитно-модульного контролю, семестрового екзамену, заліку, перегляду кафедрою образотворчого декоративного мистецтва та реставрації.</p> <p><u>Оцінювання роботи студентів відбувається за допомогою перегляду.</u> Перегляд - це форма контролю вмінь і навчальних досягнень студентів, що полягає в експонуванні завершених робіт або відповідного етапу роботи. Вимоги до обсягів, форматів та інших параметрів робіт, що експонуються на перегляді, визначає викладач і обумовлює в робочій програмі навчальної дисципліни. Перегляд може бути проміжний і підсумковий.</p> <p>Проміжний перегляд проводить викладач навчальної дисципліни із залученням мінімум двох інших викладачів кафедри за профілем дисципліни.</p> <p>Спосіб експонування робіт на проміжному перегляді повинен бути достатнім для можливості об'єктивного оцінювання. Проміжний перегляд є відкритим і може проводитися за присутності студентів.</p> <p>Підсумковий перегляд проводиться з метою виявлення результатів і якості навчання з даної дисципліни, оцінки освітнього процесу на кафедрі та в Інституті загалом.</p>
Вимоги до письмової роботи	Вивчення дисципліни передбачає обов'язкове виконання студентами доповіді на запропоновану тему (історичні відомості про походження живописних технік, технологія і матеріали, реставраційні процеси термінологія). Доповідь як одна з важливих форм самостійної навчальної діяльності студентів передбачає виклад і систематизацію матеріалу, авторську позицію при зіставленні різних точок зору.
Умови допуску до підсумкового контролю	Оцінювання результатів навчання студентів відбувається <u>за допомогою проміжного і підсумкового контролю.</u> Поточний контроль включає в себе відвідування студентами аудиторних занять і перевірку знань та вмінь на практичних заняттях. Поточний контроль проводиться впродовж семестру та включає перевірку аудиторної та самостійної роботи. Необхідність

проведення поточного контролю, кількість контрольних заходів, форму проведення визначає викладач навчальної дисципліни.

Проміжний контроль проводиться наприкінці логічно завершеної частини навчальної дисципліни (теми, завдання, етапу виконання роботи). Проміжний контроль проводиться один або кілька разів на семестр і є обов'язковим для всіх студентів, що вивчають дисципліну. Кількість заходів проміжного контролю, час і форму його проведення визначає викладач. Ця інформація відображається в робочій програмі навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінювання результатів навчання наприкінці семестру або навчального року. Підсумковий контроль проводиться у вигляді заліку, екзамену, підсумкового перегляду, відповідно до навчального плану. Студенти допускаються до підсумкового контролю, якщо вони не мають академічної заборгованості за попередній семестр.

7. Політика курсу

Об'єктивне комплексне оцінювання дозволяє кожному студенту розкрити свій внутрішній потенціал, спонукає до самовдосконалення та стимулює бажання дотримування особистих досягнень, дає можливість відчути успіх. Важливо оцінювати також те, як студент бере участь у навчальній діяльності - його активність на заняттях, спосіб спілкування з колегами, готовність до співпраці і прийняття відповідальності, дотримання правил обміну думками та інших норм поведінки на заняттях.

Відвідування занять. Відвідання занять є важливою складовою навчання. Очікується, що всі студенти відвідають лекції і практичні заняття курсу.

Пропуски семінарських (практичних, лабораторних) занять відпрацьовуються в обов'язковому порядку. Студент зобов'язаний відпрацювати пропущене заняття впродовж двох тижнів з дня пропуску заняття.

Академічна доброчесність:

Очікується, що студенти будуть дотримуватися принципів академічної доброчесності, усвідомлюючи наслідки її порушення, що визначається Положенням про запобігання та виявлення плагіату у ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

<https://pnu.edu.ua/положення-про-запобігання-плагіату/>.

Рекомендована література

1. Бідзіля О.В. Комахи-шкідники музейних колекцій : Методичний посібник з ідентифікації. ННДРЦУ. – Київ : Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2019. – 72 с. : іл.150.
2. Веретко, Наталія. "РЕСТАВРАЦІЯ МОНУМЕНТАЛЬНОГО ЖИВОПІСУ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ В УКРАЇНІ." Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство» 46 (2022): 8-12. <http://arts-series-knukim.pp.ua/article/download/257944/254797>
3. Духовна велич: меморії видатних українців. Наукова реставрація до 30-річчя Незалежності України : каталог виставкового проекту. - Київ :Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2021. – 288 с : іл.
4. Жердзицький В. Є. Живопис. Техніка і технологія: навчальний посібник.– Х. : Колорит, 2006. – 327 с.
5. Зайцева, Вікторія Олександрівна. "Реставрація ансамблю монументальних розписів Троїцької надбрамної церкви Києво-Печерської лаври." (2023). <http://surl.li/pxvlo>
6. Карпов, Віктор Васильович. "Реставрація монументального живопису в Україні в 50–60-ті роки ХХ ст. Суспільні прагнення та ідеологічні колізії." (2023). <http://surl.li/pxvkd>
7. Коваль Е.З., Митківська Т.І. Мікологічне обстеження музейних пам'яток/ ННДРЦУ. – К., 2014. – 240 с., іл.

8. Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища. /Збірник офіційних документів.– К.: Істина, 2002. – 336 с.
9. Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації: наукові доповіді XI Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 11–14 вересня 2018 року) / ННДРЦУ. Київ : Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2018. – Ч. 1. – 392 с. – Ч. 2. – 312 с.
10. Паур І. Навчальна дисципліна "Сфрагістика і геральдика" для студентів спеціальності "Реставрація творів мистецтва": з досвіду викладання //Проблеми дидактики історії. - 2019. - Вип. 10. - С. 147-152. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prdist_2019_10_19
11. Ревенок Н. Наукова реставрація творів декоративно-ужиткового мистецтва в системі вищої художньої освіти // Українська академія мистецтва. - 2021. - Вип. 30. - С. 92-106. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2021_30_14
12. Ревенок Н. Методичні рекомендації для курсу навчальної дисципліни "Реставрація скульптури та творів декоративно-ужиткового мистецтва з кераміки" / Н. Ревенок // Українська академія мистецтва. - 2016. - Вип. 25. - С. 67-76. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uam_2016_25_9
13. Сланський Б. Техніка живопису та реставрації; авт. перед. та упоряд. І.Дорофійенко. Київ : Мистецтво, 2009. – 304 с.: іл.
14. Стасюк О. Реставрація творів мистецтва та архітектури з каменю – виклики та відповіді// Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Архітектура. - 2020. - Vol. 2, Iss. 1. - С. 48-53. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPARX_2020_2_1_8
15. Тимченко Т. Р. Методи захисту основ станкового живопису (історія та сучасні технології). Київ : Задруга, 2015. – 98 с. : іл.
16. Титов М. Визначення та опис стану збереженості творів станкового живопису. Луганськ : Світлиця, 2007. – 36 с. : іл.
17. Титов М. Техніка і технологія темперного жовткового іконопису. Київ : BONA MENTE, 2005. – 96 с. : іл.
18. Туманов І. М. Рисунок, живопис, скульптура: Теоретико-методологічні основи комплексного навчання. Львів: Аверс, 2010. – 496 с.

Допоміжна

1. Музеї народного мистецтва та національна культура: збірник наукових праць за ред. д-ра мист. М.Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – 268 с.,іл..
2. Словник українського сакрального мистецтва / [М. Станкевич, С.Боньковська, Р. Василик, Л. Герус, Р. Забашта, Р. Захарчук-Чугай, І.Зіньків, М. Моздир, В. Тарас, Я. Тарас, О. Шпак] – Л.: Афіша, 2006. – 286 с.

Інформаційні ресурси

1. Наукова бібліотека Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
2. Наукова бібліотека Інституту мистецтв.
3. Обласна наукова бібліотека імені Івана Франка.
4. Фонди Музею мистецтв Прикарпаття.
5. Фонди Львівського національного музею.

Викладачка Попенюк Ю.А.